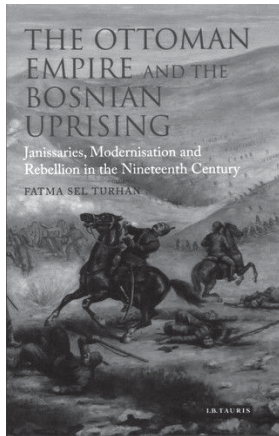

sirijska izbjeglička kriza i sramni evropski zidovi i žice. Knjiga Musa a.s. i faraon sugestivno opominje da u svakom od nas čuči neki potencijalni faraon ili rob. Ta dva kontrapunkta devijantnog ega jednako su udaljena od najvećeg Božijeg dara slobode unutar koje je jedino moguće vjerovati i činiti dobra djela.

Mebo Šljivo

Fatma Sel Turhan, *The Ottoman Empire and the Bosnian Uprising. Janissaries, Modernisation and Rebellion in the Nineteenth Century*, London & New York, NY: I.B. Tauris, 2014, 410 pp.

Nakon skoro pola stoljeća komunističke vladavine, jugoslovenski režim počeo je da se rasprada i etničke stranke dobile su podršku u svim republikama. Stranka demokratske akcije (SDA) pod vodstvom Alije Izetbegovića je 1990. godine održala nekoliko velikih predizbornih skupova u cijeloj Bosni i Hercegovini pred prve demokratske izbore u zemlji. Na jednom takvom skupu, iznad govornice je bio veliki mural Husein-kapetana Gradaševića, vođe ustanka protiv Osmanlija u prvoj polovini 19-tog stoljeća. Gradaševićeva ideja o autonomiji Bosne i njegova ličnost postala je jako bitan mobilizirajući faktor za bosansku državotvornost i za bošnjački identitet 1990-ih. Turska naučnica Fatma Sel Turhan bavi se ličnosti Husein-kapetana Gradaševića i ustanka u svojoj novoj knjizi *The Ottoman Empire and the Bosnian Uprising: Janissaries, Modernisation and Rebellion in the Nineteenth*

Century (Osmansko carstvo i bosanski ustanak: janjičari, modernizacija i pobuna u devetnaestom stoljeću).

Knjiga je podjeljena u šest poglavlja: “Bosna: geografija i društvo”; “Prva faza pobunjeničkog perioda, 1826-1831.”; “Druga faza pobunjeničkog perioda, 1831-1836.”; “Pobunjenici”; “Vodstvo”; i “Zaključak”. Prvo poglavlje bavi se sa uvodom i pregledom političke, administrativne, vojne i društvene konstrukcije države i društva u Bosni tokom devetnaestog vijeka. Autor naglašava među ostalim problemima, poziciju *kapudana*-a unutar Osmanske države. Ona tvrdi da je njihova pozicija ojačala i tokom vremena, oni su počeli da se ponašaju kao apsolutni vladari njihovih regiona – njihov *kapudanlik*. Popularna bosanska poezija najbolje oslikava stanje *kapudana* u tom periodu:

*Boga se bojim malo,
Sultana nimalo,
a Vezira – ko dorata svoga.* (str.68)

Drugo poglavlje bavi se sa događajima koji su vodili ka pobuni, 1826-1831. godine. Prva i najbitnija iskra jeste proces centralizacije i modernizacije u Bosni. Tokom vladavine sultana Mahmud II, započet je program reformi sa destrukcijom janjičarskih korpusa 1826. godine. Većina nije dobro prihvatila proces modernizacije. Kao što autor navodi, “Više modernizovana i centralizovana vlada bi značila smanjenje uticaja lokalnih elita i time kreirala paradoksalnu situaciju jer jedna od suštinskih karakteristika Osmanskog carstva jeste oslanjanje na lokalnu elitu, zarad prikupljanja poreza i uspostavljanje kontrole nad lokalnim stanovništvom” (str. 75). Šta je modernizacija zapravo predstavljala za Bošnjake? Autor navodi nekoliko ključnih tačaka – novu armiju, novi zemljišni sistem, novu administraciju i promjena statusa za ne-muslimane. Sarajevo bi postalo administrativni centar koji gubi svoju autonomnu karakteristiku. Jedna od nelagodnih promjena bila je predavanje nekoliko bosanskih oblasti (*nabija*) Srbima. Na primjer, prema mirovnom ugovoru iz Jedrena, šest oblasti Bosne, Vidina i Kruševca (*Alaca Hisar*) je dodijeljeno

Srbima. Također, zanimljivo je da se desio incident u Visokom gdje su se vojnici pobunili nakon što su izdate nove uniforme Asakir-i Mensure armije, a koje su vojnici smatrali ne-muslimanskom.

Treće poglavlje se fokusira na drugu fazu pobune, 1831-1836. godine. Husein-kapetan položio je zakletvu kao vezir 24. septembra 1831. godine u blizini Sarajeva. Autor navodi da je ovom događaju prisustvovala velika masa ljudi koja se zaklela na Kur’anu i proglasila Husein-kapetana njihovim valijom i vezirom. Dok je bosanski problem i dalje trebao biti riješen od strane Porte, Srbi su pritisli Portu da im dodijeli gore navedenih šest oblasti. Konačna borba između pobunjenika i vojske desila se u Sarajevu, 4. juna 1832. Pobunjenici su bili poraženi, a Husein-kapetan zajedno sa svojim najbližim saborcima izbjegao je u Austriju. Novi valija imenovan je za implementaciju Portove reforme kao i da suzbije bilo kakve bosanske pobune. Najvažnije, autor se bavi ishodom pobune i njenim posljedicama za regiju. Jedan od očekivani razvoja je bio da muslimani koji su ostali na teritorijama koje su dodijeljene Srbima suočili su se sa terorom i eksplozijama što je dodatno naljutilo Bosance.

U četvrtom poglavlju, autor analizira ko su bili pobunjenici. Na osnovu dokumenata iz Osmanske arhive, ona identifikuje lokalne lidere pobunjenika. Autor također istražuje ulogu uleme u pobuni objašnjavajući da je njihova saradnja sa “janjičarima navelo centralne vlasti da ih generalno svrsta kao ‘pomoćnici banditima’.” (str.167) Pored toga, autor se bavi sa ciljevima i zahtjevima pobunjenika. Zanimljivo, kao što autor navodi, i pobunjenici i Porta su koristili religiju kao sredstvo da opravdaju svoje akcije. Porta tvrdi da su promjene bile vjerske potrebe dok su pobunjenici tvrdili da je bilo kršenja *kanun-i kadim* sa ukidanjem janjičara.

Peto poglavlje fokusira se na vodstvo pobune. Autor ističe da su bile dvije kategorije vodstva: ‘vođa pobunjenika’ i ‘izdajica religije i države’ (str.195). Druga kategorija je korištena da se opiše Husein-kapetan.

Autorica također navodi da su postojale su dvije vođe pobunjenika: u prvoj fazi to je bio Ruscuklu Ali Aga i u drugoj fazi Husein-kapetan. Ovo poglavlje također se bavi sa problemima zdravlja Huseina-kapetana, njegov bjez za Austriju, porodica i smrt.

Knjiga Fatme Sel Turhan neće biti najpozitivnije prihvaćena od strane većine Bošnjaka jer se ne slaže sa općeprihvaćenom idejom i zamišlju o Husein-kapetanu. Međutim, najvredniji aspekt ove knjige jesu njeni novi neobjavljeni arhivski materijali. Autor nudi novu perspektivu i smješta bosanski ustanak u mnogo širi kontekst. Nedostatak knjige jeste što većina imena, termina i toponima su na turskom jeziku kao i dokumenti koje je autor nabavio, što predstavlja problem za čitaoca koji ne poznaju turski jezik. U zaključku, kakav god stav imali o ustanku i Husein-kapetanu, zasigurno je da je Husein-kapetan postao centralna figura u procesu izgradnje bosanskohercegovačke nacije i bošnjačkog identiteta. Ovo djelo zasigurno može doprinijeti posloživanju nekih kockica u interesantnom mozaiku ovog bošnjačkog nacionalnog lidera.

Hikmet Karčić

Sjećanje na bosanski genocid: Pravda, pamćenje i poricanje, Institut za islamsku tradiciju u Sarajevu, Sarajevo, 2017.

U povodu dvadesete godišnjice genocida u Srebrenici, Institut za islamsku tradiciju u Sarajevu održao je od 11. do 14. maja 2015. godine međunarodnu naučnu konferenciju pod nazivom *Genocid u Srebrenici: Ka trajnom sjećanju*. Nepune dvije godine nakon toga, isti institut objavljuje zbornik radova pod nazivom *Sjećanje na bosanski genocid: Pravda, pamćenje i poricanje*.

Pored predgovora u kojem autor uz uvodni dio daje kraći osvrt svih 14 objavljenih radova učesnika konferencije, zbornik sadrži tri cjeline.

U prvoj cjelini pod nazivom "Sudovi i suđenja" (str. 17–78), Geoffrey Nice, Nevenka Tromp i Alexandra Lily Kather govore o pravnom aspektu počinjenog genocida i drugih ratnih zločina sa naglaskom na sudsku praksu prvenstveno Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) i Međunarodnog suda pravde (MSP). Geoffrey Nice definiranjem genocida ukazuje na takve i slične zločine počinjene u toku XX stoljeća. U 33 tačke izlaže teze o problematici proučavanja i analize genocida uz naglasak na sudsku praksu prema istom. Autor akcentira i potrebu za revizijom presude MSP-a u slučaju "Bosna i Hercegovina protiv Srbije".

Osvrćući se na politiku Srbije nakon izručenja Slobodana Miloševića MKSJ-u, Nevenka Tromp govori o političkoj trgovini postmiloševićevske vlasti (koalicija stranaka proizašlih iz Demokratske opozicije Srbije) i tužilaštva MKSJ-a predvođenim Carlom del Ponte kada je riječ o ključnim dokazima agresije na Bosnu i Hercegovinu i genocida nad bošnjačkim narodom. Ti dokazi su uistinu mogli da budu od presudnog značaja po tužbi Bosne i Hercegovine protiv Srbije kao i u nekoliko predmeta vođenih pred MKSJ-om. Pokušaj da se dokažu činjenice, daju mogućnost pravdi i satisfakciju žrtvama "pala" je na političkim ustupcima tužilaštva MKSJ odgovornoj državi.

O definiciji i obavezi sprečavanja genocida te posljedicama za odgovornu stranu prema ovoj problematici, piše autorica Alexandra Lily Kather. Također, Kather naglašava obavezu prevencije genocida u budućnosti gdje bi genocid u Srebrenici bio osnova za ovu obavezu.

U drugoj cjelini "Sjećanje i pamćenje" (str. 79 – 214) koji sadrži sedam članaka, Samuel Totten piše o potrebi proučavanja prošlosti u obrazovnom sistemu na naučno utemeljenim dokazima. Time bi se relativizacija i negacija genocida potencijalno preventirala, a autor spominje i primjere iz drugih dijelova svijeta. Na kraju,

u cilju očuvanja trajnog sjećanja na genocid u Srebrenici, Totten u osam tačaka nabroja preporuke za obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini.

O tome kako lično doživljava genocid u Srebrenici, Nenad Dimitrijević ujedno ukazuje i na potrebu pamćenja naše prošlosti individualno i kolektivno bez obzira da li smo (svrstavani u) žrtve ili počinioce. Autor razmatra i pitanje odnosa prema prošlosti u srbijanskom diskursu nakon pada Miloševićevog režima.

John Weiss, poučen iskustvom kulture sjećanja na holokaust, govori o potrebi projektnih pristupa izučavanja genocida u Bosni i Hercegovini. Autor naglašava da osnova za takve projekte moraju biti, naučno i pravno, utvrđene činjenice.

Kada je riječ o međunarodnoj politici prema agresiji na Bosnu i Hercegovinu, Norman Cigar govori o američkoj ulozi prema ratu u Bosni i Hercegovini i odbijanju američke vojske da spriječi veće krvoproliće između 1992. i 1995. godine. Naime, autor kao jedan od razloga navodi da su američki vojni zvaničnici (posebno Colim Powell) bili stava da je Vojska Republike Srpske (VRS) impresivna vojska i da bi ulaskom u rat, SAD doživjela "vijetnamski scenario". Takav stav olakšalo je poziciju političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba u provođenju strateških ciljeva.

Elmina Kulašić govori o projektu "pričanja životnih priča" preživjelih srebreničkih Bošnjaka u kojem je i sama učestvovala kao aktivista organizacije Cinema for peace, a u radu izdvaja pojedinačne sudbine tri sestre koje je intervjuisala. Navodeći da je tokom projekta čak 1307 žrtava genocida iskazalo spremnost, odnosno skupilo hrabrost da govori o preživjelim strahotama, autorica na kraju kaže da je "zbog finansijskih i unutrašnjih promjena, snimanje ličnih priča odgođeno i i prekinuto te da je projekat na čekanju" ne konkretizirajući prave razloge propasti jednog bitnog projekta kao što je ovaj.

O svjedočenju žrtve silovanja, autorica Merima Šehagić govori o sudbini jedne žrtve tog zločina i njenoj